

Tilburg University

Werelden van verschil of communicerende vaten?

Körver, Jacques

Published in:
VPW info.nl Kwartaalblad voor VPW Nederland

Publication date:
2021

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Körver, J. (2021). Werelden van verschil of communicerende vaten? Parochiepastoraat en geestelijke verzorging. *VPW info.nl Kwartaalblad voor VPW Nederland*, (2), 18-21.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Parochiepastoraat en geestelijke verzorging:

werelden van verschil of communicerende vaten?

Een vluchtige lezing van de vier praktijkimpressies roept wellicht het beeld op van twee gescheiden werelden: aan de ene kant het traditionele werk in parochies waarin alle activiteiten en verwachtingen vastliggen, aan de andere kant de voortdurend veranderende contexten van geestelijke verzorging die betrokkenen uitdagen om nieuwe wegen te bewandelen.

Is dat zo?, vraagt Sjaak Körver zich af.

Parochies en pastores worstelen met schaalvergroting, met onzichtbaarheid, met negatieve beeldvorming en een onduidelijk beroepsprofiel, met agenda's die gevuld worden met het organiseren van allerlei (vooral liturgische) activiteiten en met het ontbreken van pastorale gesprekken. Geestelijk verzorgers worden uitgedaagd zich steeds opnieuw te presenteren in veranderende contexten, of het nu gaat om de kortere verblijfsduur in een ziekenhuis

of verpleeghuis, het ontwikkelen van ethische competenties, het bieden van ondersteuning aan mensen die leven met onzekerheid in het Groningse aardbevingsgebied, de groeiende diversiteit van levensbeschouwelijke achtergrond bij justitie, het omgaan met trauma's en *moral injury* van veteranen bij defensie, of het ontwikkelen van aanbod voor mensen in het kader van *Geestelijke Verzorging Thuis*. Met opzet chargeer ik met deze

typeringen de op het oog statische positie van de parochie tegenover de dynamiek van de geestelijke verzorging. Gaat het om gescheiden werelden of is er toch ergens sprake van communicerende vaten?

In deze bijdrage geef ik vanuit drie perspectieven – organisatie, onderzoek en GV Thuis – enige achtergrond bij de verschillen en overeenkomsten.

Organisatie

In de typologie van organisaties van de hand van Henry Mintzberg (2006; zie ook: Körver, 2005; en: De Wilde,

Dr. J.W.G. (Sjaak) Körver

Universitair hoofddocent Geestelijke Verzorging aan Tilburg University en directeur van het Universitair Centrum voor Geestelijke Verzorging

2008)¹ is bij een parochie sprake van een missionaire organisatie. In een dergelijke configuratie is er sprake van een centrale, sturende zending of missie, en daarbij aansluitende waarden en overtuigingen. Vaak is de structuur tamelijk los, is er sprake van weinig formele regels. Loyaliteit komt tot stand door identificatie, socialisatie en overtuigingskracht. Hoewel coördinatie niet zo strikt lijkt, is deze vaak zodanig krachtig geïnternaliseerd dat een dergelijke organisatie misschien wel de meest bureaucratische zou kunnen zijn. Onderlinge afstemming en sturing op basis van de resultaten of standaarden zijn vaak afwezig. Medewerkers en vrijwilligers werken vaak onafhankelijk van elkaar, op basis van wat als gemeenschappelijke overtuiging wordt verondersteld. Die overtuiging moet worden beschermd en versterkt. Professionaliteit wordt vaak gezien als in tegenspraak met de gemeenschappelijke ideologie, omdat professionaliteit differentiatie in taken en status met zich meebrengt.

Zorginstellingen, waar de meeste geestelijk verzorgers werkzaam zijn, kunnen volgens Mintzberg worden getypeerd als een professionele bureaucratie. De diensten van een dergelijke organisatie zijn complex en zijn veelal niet te standaardiseren. Professionals nemen in een dergelijke organisatie een centrale plaats in en houden zeggenschap over hun werkzaamheden. Dit laatste gebeurt op basis van hun professionaliteit, waarbij organisaties eisen stellen

wat betreft opleiding en permanente educatie die aansluiten op de te leveren diensten. Afstemming tussen en samenwerking met andere professionals is vanzelfsprekend, steeds met het oog op de noden en behoeften van de cliënten. Beroepsverenigingen spelen een belangrijke rol als kader voor de professionaliteit.

... een aansporing om af en toe de vaste activiteiten op te schorten, en de agenda niet meer te laten vullen door wat niet meer werkt

Spanningsvelden kunnen ontstaan tussen de professionaliteit van de beroepsbeoefenaren en de bureaucratische eisen van de organisatie (en van bijvoorbeeld de overheid en de zorgverzekeraars). Coördinatie kan lastig zijn, omdat professionals zelfstandigheid hoog in het vaandel hebben en soms ook geleid worden door eigenbelang.

Alleen al het naast elkaar plaatsen van deze organisatietypen (die overigens nooit in pure vorm in de werkelijkheid voorkomen) maakt duidelijk hoe verschillend bijvoorbeeld de waardering van en de plaats voor professionaliteit is, wat impliciet het sturend mecha-

nisme is, of welke kans samenwerking en afstemming krijgen. Bij het ontwikkelen van een eigen beroepsprofiel en bij het kiezen van een positie, bijvoorbeeld in de samenwerking met andere professionals en vrijwilligers, spelen de kenmerken van een organisatie een belangrijke rol. Het gaat erom je als pastor of als geestelijk verzorger er bewust van te zijn, en vooral ook zicht te hebben op de moeilijke of conflictueuze kanten van het organisatietype.

Ooit heeft Frans Vosman erop gewezen dat een van de belangrijke taken van een geestelijk verzorger complexiteitsreductie is, dat wil zeggen dat zij/hij samen met anderen steeds op zoek moet gaan naar waar het de organisatie in de kern om te doen is. Vosman gebruikte daarbij voor de geestelijk verzorger de term 'verticalist': iemand die in staat is om door de waan van de dag en door alle impliciete en expliciete regels heen te kijken (Vosman, 2012). Dit is tevens een aansporing om af en toe de vaste activiteiten op te schorten, en de agenda niet meer te laten vullen door wat niet meer werkt. Dat geldt voor de parochie en voor de geestelijke verzorging.

Onderzoek

Om helder te krijgen waar het daadwerkelijk om gaat in parochiepastoraat en geestelijke verzorging is onderzoek nodig. In de geestelijke verzorging is tien jaar geleden het initiatief gelanceerd om via casestudy's inzicht te krijgen in wat geestelijk verzorgers

feitelijk doen, welke doelen zij daarbij voor ogen hebben, welke resultaten zij bereiken en op welke theoretische modellen zij zich baseren (Fitchett, 2011). Dit Amerikaanse initiatief is in Nederland in 2015 opgepakt en heeft geleid tot het *Nederlandse Case Studies Project Geestelijke Verzorging* (Körver, 2016; Walton & Körver, 2017). De eerste fase van dit project is inmiddels afgerond, en heeft geleid tot een schat aan gedetailleerde informatie (in de vorm van meer dan 100 casestudy's) over geestelijke verzorging in ziekenhuizen, ouderenzorg, ggz, eerste lijn, zorg voor mensen met een verstandelijke beperking, jeugdzorg, justitie en defensie.

Zichtbaar worden de interventies van geestelijk verzorgers, in plaats van dat het enkel gaat over de intenties. Een deel van deze casestudy's zijn al geanalyseerd en gepubliceerd (Kruizinga et al., 2020)². Een groot deel ligt nog te wachten. Naast de inhoud van de interactie tussen geestelijk verzorger en cliënten is in het onderzoek ook de vraag meegenomen, wat het effect van het deelnemen van geestelijk verzorgers in zo'n vijfjarig project doet met hun professionele identiteit.

Trefwoorden zijn:

- toegenomen professioneel bewustzijn
- duidelijkere profilering en positionering
- meer plezier in het werk (zie o.a. Den Toom et al., 2019).

Een studente van de Theologische Universiteit Kampen heeft het model toegepast in de context van de kerkelijke gemeente, en daarvan in haar masterthesis verslag gedaan. Het blijkt dat het basismodel ook bruikbaar is in een parochie of kerkelijke gemeente.

In allerlei opzichten zou het goed zijn dat het project wordt uitgebreid naar de parochie: het leidt tot een beter zicht op wat er feitelijk gebeurt, wat doelen kunnen zijn, en resultaten, en wat de theoretische basis van het werk is. Het leidt ook tot een groter professioneel bewustzijn, inclusief een duidelijkere profilering en positionering.

Geestelijke Verzorging Thuis

Eind 2018 heeft het ministerie van VWS subsidie verstrekt voor de (verdere ontwikkeling van de) geestelijke verzorging in de eerste lijn, nu bekend als *Geestelijke Verzorging Thuis*³.

De geestelijke verzorging is beoogd voor mensen (inclusief kinderen en hun naasten) die zich in een palliatieve fase bevinden en die thuis wonen, en voor mensen die 50+ zijn.

Deze financiële injectie (die vervolgens ook gecombineerd is met een oproep tot onderzoek door *ZonMw*)⁴ heeft een krachtige impuls gegeven aan de praktijk van en het onderzoek naar geestelijke verzorging, niet alleen in de eerste lijn maar ook uitstralend naar andere werkvelden. Dat deze subsidie er is gekomen, heeft te

maken met de erkenning binnen de palliatieve zorg dat vragen over zin en levensbeschouwing wezenlijk zijn in deze context.

Daarnaast past de subsidie binnen het programma *Eén tegen eenzaamheid* van de rijksoverheid⁵, omdat duidelijk is dat eenzaamheid niet alleen

Eerstelijns geestelijke verzorging en parochie: op hetzelfde grondgebied, maar kennen elkaar niet of nauwelijks

een psychisch, sociaal of medisch probleem is, maar vooral existentieel van aard is. Los van deze inbedding in programma's van VWS en *ZonMw* sluit de ontwikkeling aan bij de omstandigheid dat opnames in ziekenhuizen steeds korter worden, mensen pas in de laatste levensfase in een verpleeghuis worden opgenomen, cliënten van de ggz zo snel mogelijk dienen te re-integreren in de samenleving evenals ex-gedeteneerden, veteranen met ernstige trauma's in de wijk wonen, enz. Tweede en eerste lijn schuiven dus meer en meer in elkaar, worden ontschot.

Op basis van deze ontwikkelingen zou je kunnen verwachten dat parochie

Nieuws uit de VPW-en

■ VPW Groningen-Leeuwarden

• • • In april hebben we een online ALV gehad via Teams die in het teken stond van – hoe kan het anders – corona. Met maar liefst 14 collega's deelden we onze ervaringen met de pandemie, ons eigen welzijn, dat van de parochie, het gemis van persoonlijke contacten, de toenemende digitalisering, de beperkingen met betrekking tot liturgievieringen en andere samenkomsten. Een tendens van terugloop en krimp die al gaande was wordt door corona versneld en verhevigd. De dynamiek van het (parochiële) leven is er uit. Het was goed om onze gedachten en gevoelens met elkaar te delen. In ons jaarlijks overleg met de staf van het bisdom zullen we als bestuur onze ervaringen voor het voetlicht brengen.

| Wiebe Mulder

■ VPW Limburg

• • • Wie een jaar geleden had voorspeld dat we tegen deze tijd langzaam maar zeker weer wat meer armslag zouden krijgen, die was wellicht voor zwartkijker of pessimist uitgemaakt. Veel kwam tot stilstand, werd vooralsnog opgeschoven of er werd afscheid van genomen. Dat laatste is in meer- > pagina 22

en geestelijke verzorging elkaar vaker zullen ontmoeten. Helaas is dat (nog) niet het geval. De onbekendheid en onwennigheid over en weer zijn nog groot. Eerstelijns geestelijke verzorging en parochie bevinden zich letterlijk op hetzelfde grondgebied maar kennen elkaar niet of nauwelijks.

Communicerende vaten

Centraal in het werk van parochiepastores en geestelijk verzorgers lijken mij de vragen die mensen hebben op existentieel niveau: zin, eenzaamheid, eindigheid, vrijheid (Yalom, 1980). Over dit soort ervaringen willen mensen graag met een ander spreken, met iemand die begrip heeft voor en een levensbeschouwelijk of religieus kader biedt voor verlies, verdriet

en vergankelijkheid. Die ruimte biedt voor ervaringen van tragiek en van verwondering. Dat is het domein waar geestelijk verzorgers en parochiepastores elkaar kunnen ontmoeten, waar geestelijk verzorgers hun verworvenheden op het gebied van methodisch-professioneel werken kunnen overdragen en waar parochiepastores hun verbondenheid met de rijke christelijke traditie kan inbrengen. Professionaliteit en religiositeit zijn geen tegenstellingen, ze vinden elkaar in de zorg voor existentiële noden en vragen. Als het communicerende vaten worden, biedt dit een krachtige impuls voor beide werkvelden.

- 1 Ik ga hier, gezien de beperkte ruimte, niet in op de specifieke organisatieconfiguraties van de werkvelden justitie en defensie.
- 2 Voor meer informatie en voorbeelden van casestudy's kunt u terecht op de website van het Universitair Centrum voor Geestelijke Verzorging: <https://ucgv.nl/case-studies-project/>. Meer informatie en voorbeelden zijn te vinden in het themanummer over casestudy's van het tijdschrift *Handelingen* (2019, 46/2), en in het jubileumnummer van het Tijdschrift *Geestelijke Verzorging* (2020, 23/100).

- 3 Zie: <https://www.agora.nl/project-geestelijke-verzorging-thuis/> en <https://geestelijkeverzorging.nl/waar-vind-ik-ee-geestelijk-verzorger/thuis/>.
- 4 Zie: <https://www.zonmw.nl/nl/onderzoek-resultaten/kwaliteit-van-zorg/programmas/programma-detail/zingeving-en-geestelijke-verzorging/>.
- 5 Vgl. <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/eenzaamheid/aanpak-eezaamheid>.

Literatuur

Zie pagina 25

Literatuur

bij de reflectie van Dr. J.W.G. (Sjaak) Körver

- Fitchett, G. (2011, 2011/04/25). Making our case(s). *Journal of Health Care Chaplaincy*, 17 (1-2), 3-18. <https://doi.org/10.1080/08854726.2011.559829>
- Körver, J. (2005). Organisatie, het pastorale beroep en supervisie. In W. Regouin & F. Siegers (Eds.), *Supervisie in opleiding en beroep. Verzameling tijdschriftartikelen uit de periode 1982-2002* (pp. 117-132). Bohn Stafleu van Loghum.
- Körver, J. (2016). Wat doen geestelijk verzorgers? Met *case studies* op naar *practice-based evidence* van geestelijke verzorging. *Tijdschrift Geestelijke Verzorging*, 19 (82), 10-19.
- Kruizinga, R., Körver, J., den Toom, N., Walton, M., & Stoutjesdijk, M. (Eds.). (2020). *Learning from Case Studies in Chaplaincy. Towards Practice Based Evidence & Professionalism*. Eburon.
- Mintzberg, H. (2006). *Organisatiestructuren*. Pearson/Prentice Hall.
- Toom, N. den, Walton, M., & Körver, J. (2019). Jezelf als een ander. *Handelingen*, 46 (2), 39-48.
- Vosman, F. (2012). Geestelijke verzorging in transitie. *Tijdschrift Geestelijke Verzorging*, 15 (68), 15-22.
- Walton, M., & Körver, J. (2017). Dutch Case Studies Project in Chaplaincy Care. A description and theoretical explanation of the format and procedures. *Health and Social Care Chaplaincy*, 5 (2), 257-280. <https://doi.org/10.1558/hsc.34302>
- Wilde, F. H. P. de (2008). *Stoeien met organisaties. Een organisatiekundige inleiding* (7 ed.). Eburon.
- Yalom, I. D. (1980). *Existential psychotherapy*. Basic Books.